

7. Крущук О. С. Правове регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. С. Крущук. – Одеса, 2012. – 188 с.
8. Митний тариф України : Закон України від 19 вересня 2013 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 20–21. – Ст. 740.
9. Ільченко К. Р. Порядок та підстави переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / К. Р. Ільченко. – Одеса, 2016. – 192 с.
10. Кодекс торговельного мореплавства України : Закон України від 23 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47, 48, 49, 50, 51, 52. – Ст. 349.
11. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
12. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біо-ресурсів : Закон України від 8 липня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 17. – Ст. 155.
13. Конвенція про континентальний шельф від 29.04.1958 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_179
14. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 травня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 152.
15. Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 36–37. – Ст. 242.
16. Про електроенергетику : Закон України від 16 жовтня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 1. – Ст. 1.

УДК 342.951

І. І. Хараїн, аспірант Університету митної справи та фінансів

**ПЕРЕМІЩЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ
ДЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ:
НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Досліджено стан чинного митного законодавства, що регламентує порядок переміщення фізичними особами предметів через митний кордон для їх комерційного використання. Даний аналіз здійснено з метою виявлення недоліків правового регулювання та визначення шляхів їх усунення.

Ключові слова: переміщення предметів фізичними особами; особисті речі; товар; комерційне призначення.

© **І. І. Хараїн, 2016**

This paper examines the current state of customs legislation that regulates the movement of natural persons across the customs border of items for their commercial use. It is determined that citizens often impair the regulation in the field of customs and sometimes abuse their right and move it under the guise of personal effects and goods for personal use – goods for commercial purposes.

It is found that, in practice, employees of revenues and fees have effective mechanisms to influence and control the movement of this kind of products. Besides, it is analyzed the scientific and practical aspects of the matter, the provisions of the legislation of Ukraine and suggested possible mechanisms of administrative influence and control over the regulation of these social relations. The author developed criteria that may indicate movement of individuals items through customs border of Ukraine for commercial purposes and the ways of improving the current customs legislation. These proposals for improvement of interaction of income and charges with the protection of state borders in the process of control and analytical functions that minimize the evasion of customs duties by citizens, reduce abuses by officials of the revenue and charges and have a positive impact on the replenishment of the country.

Key words: individuals moving objects; private things; goods; commercial purpose.

Постановка проблеми. Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 544 Митного кодексу України (далі – МК України), одним із ключових завдань органів доходів і зборів є створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та збільшення пасажиропотоку через митний кордон України [1]. Щодня тисячі фізичних осіб перетинають митний кордон України та переміщують особисті речі. Крім того, за умови дотримання вимог ч. 1 ст. 374 МК України дозволяється переміщувати певну кількість товарів, які не є об'єктами оподаткування митними платежами. За даними Адміністрації Державної прикордонної служби України, у період з 30.10.2016 до 02.12.2016 р. через державний кордон України пропущено майже 7,58 млн осіб і 1,78 млн транспортних засобів. На 10 % збільшився рух осіб на кордоні та на 13 % – обіг товарів за аналогічний період у 2015 р. [2].

У 2013 р., тобто ще до анексії Криму та початку конфлікту на Сході України, вперше чисельність поїздок українців до країн Європейського Союзу (далі – ЄС) перевищила кількість виїздів до Росії. У 2014 р. їх було майже на третину менше, ніж у 2013 р., водночас кількість виїздів українців до ЄС продовжувала зростати – 10,5 млн у 2014 р., 12,5 млн у 2015 р. [3].

Збільшенню пасажиропотоку в напрямі ЄС сприяють угоди про місцевий (малий) прикордонний рух, укладені, наприклад, із Польщею [4], Угорщиною [5], Словаччиною та Румунією. Відповідно до них громадяни, які проживають у прикордонній смузі, користуються правом подорожувати до сусідніх держав, заглиблюючись на їх територію на відстань від 30 км (Польща) до 50 км (інші сусідні держави). Так, за даними опитування транскордонних пасажирів, що провели польські статистичні служби, 64,3 % українців, які перетинали польський кордон, проживали у 30 км від прикордонної смуги [6].

Метою поїздок фізичних осіб, що мешкають у прикордонних районах, до ЄС є, як правило, продаж/купівля товарів. Після прийняття нової редакції МК України та набуття нею чинності 1 червня 2012 р. виключно в інтересах фізичних осіб було збільшено неоподатковану норму щодо ввезення товарів на митну територію України. Користуючись нормами чинного МК України, зокрема ч. 1 ст. 374, фізичні особи переміщують товари в межах неоподаткованої норми через митний кордон з подальшою їх реалізацією в Україні. Водночас останнім часом, зловживаючи окремими положеннями митного законодавства, таке переміщення перетворилося на цілу схему незаконного збагачення окремих фізичних та юридичних осіб. Так, пересічні громадяни, учасники місцевого прикордонного руху, фізичні особи почали переміщувати під виглядом особистих речей, а також товарів для особистих потреб товари у комерційних цілях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що з позиції адміністративного та митного права окремі аспекти переміщення через митний кордон досліджували Є. В. Додін, Л. М. Дорофєєва, С. Ю. Дьоміна, О. С. Іванченко, Б. А. Кормич, С. В. Ківалов, А. В. Мазур, Д. В. Приймаченко, В. В. Прокопенко, О. М. Тропіна, М. Г. Шульга, О. П. Федотов та ін. Проте поза увагою залишаються питання, пов'язані з переміщенням фізичними особами предметів для комерційного використання через митний кордон.

Мета статті – аналіз чинного митного законодавства, що регулює питання переміщення предметів фізичними особами на митну територію України, за результатами якого можна буде виявити недоліки правового регулювання механізму, що дає право фізичним особам переміщувати на митну територію України особисті речі та товари, а відтак, визначити шляхи вдосконалення чинного митного законодавства та механізму взаємодії з правоохоронними органами.

Виклад основного матеріалу. Чинне митне законодавство передбачає можливість переміщення фізичними особами двох категорій предметів: особисті речі та товари. Проаналізуємо порядок і процедуру переміщення громадянами цих двох категорій.

Особистими речами, відповідно до п. 36 ст. 4 МК України, є товари нові й такі, що були у вжитку, призначені для забезпечення звичайних повсякденних потреб фізичної особи, які відповідають меті перебування зазначеної особи в Україні або за кордоном, переміщуються через митний кордон України у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі й не призначені для підприємницької діяльності, відчуження або передачі іншим особам, перелік яких чітко визначено ст. 370 МК України.

Щодо особистих речей фізична особа самостійно обирає форму декларування: шляхом учинення дій, усно або за бажанням власника чи на вимогу органу доходів і зборів, письмово. Такі предмети не оподатковуються митними платежами та звільняються від подання документів, що видаються державними органами для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, а також від застосування до них видів державного контролю, визначених ч. 1 ст. 319 МК України, зокрема: санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного та радіологічного [1].

У цьому контексті слід зауважити, що до 2012 р. відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України”, який втратив чинність, особистими речами вважалися виключно предмети першої необхідності, призначені насамперед для забезпечення життєдіяльності власника – громадянина, які є власністю такого громадянина та призначені виключно для власного користування такого громадянина, не є товаром та не можуть відчужуватися або передаватися іншим особам, відповідають меті й цілям перебування за кордоном [7]. Тобто явною відмінністю у визначенні особистих речей стало те, що в чинному законодавстві особисті речі набули статусу товару як нового, так і вживаного. В чинній редакції МК України визначення поняття “особисті речі” дещо звужене, що дозволяє фізичним особам цілком легально ввозити коштовні речі, наприклад швейцарські годинники, під виглядом особистих речей. Зокрема, п. 20 ст. 370 МК України до особистих речей зараховує годинники у кількості не більше 2 шт. Оскільки до особистих речей належать і нові речі, то фізичні особи можуть перевозити на митну територію України нові годинники у необмеженому вартісному еквіваленті та щодоби. Тобто, якщо фізичні особи переміщують особисті речі у певній кількості та з переліку, передбаченого ст. 370 МК України, вони не є об’єктами оподаткування митними платежами. Навіть якщо очевидний той факт, що ці предмети ввозяться з комерційною метою, працівники органів доходів і зборів не можуть застосувати механізм їх оподаткування митними платежами.

Крім особистих речей, фізичним особам дозволяється ввозити на митну територію України без оподаткування митними платежами певну кількість товарів. Відповідно до ст. 374 МК України, це товари, сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 1000 євро, що ввозяться громадянами на митну територію України через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для повітряного сполучення, та товари (крім підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 500 євро та сумарна вага яких не перевищує 50 кг, що ввозяться громадянами на митну територію України через інші, ніж відкриті для повітряного сполучення, пункти пропуску через державний кордон України. При цьому ці речі мають бути призначені для особистих, сімейних та інших потреб, не пов’язаних зі здійсненням підприємницької діяльності [1].

Наразі у жодному чинному нормативному акті не міститься легального визначення, тлумачення (роз’яснення) про те, що мається на увазі “для особистих, сімейних та інших потреб”. За цієї ситуації можемо послугуватись лише науковими здобутками в галузі митно-правової науки. Так, на думку авторів Науково-практичного коментаря до Митного кодексу України, потреби – це об’єктивні умови існування людини, які відображають брак чогось, об’єктивно необхідного для підтримання життєдіяльності й розвитку організму, людської особистості, соціальної групи, суспільства загалом. Особисте споживання – це використання людьми різних благ і послуг для задоволення власних (особистих) потреб [8, 19]. Ця позиція збігається з загальновизнаною позицією у сфері економіки, психології тощо.

Власний досвід практичної роботи в органах доходів і зборів свідчить про той факт, що досить часто пересічні громадяни користуються недоліками правового регулювання в галузі митної справи, а інколи й зловживають своїм правом. Так, наприклад, типовою для пунктів пропуску є ситуація переміщення окремим громадянином товарів, які очевидно не відповідають критеріям особисті потреби (400 бюстгальтерів переміщуються особою чоловічої статі або 1000 пар чоловічих шкарпеток, навпаки, жінками). Переміщення таких товарів у дозволеному вартісному та ваговому еквіваленті можливе відповідно до норми ст. 374 МК України. Ці товари ввозяться фізичними особами, як правило, щодоби, а кількість таких переміщень протягом місяця в середньому досягає 20 разів.

З метою уникнення обов'язку сплати митних платежів за ввезення товарів в Україну, передбаченого для суб'єктів господарювання, що виникає у разі переміщення через митний кордон предметів на суму понад 100 євро, самі ж представники суб'єкта розподіляють між пересічними громадянами товар на митній території суміжної держави дрібними партіями. Вартість кожної партії не перевищує дозволена вартість 500 євро та вагу 50 кг. До таких операцій, як правило, залучаються місцеві громадяни, чий статус відповідає умовам, передбаченим угодами про місцевий прикордонний рух. Громадяни за винагороду переміщують через кордон товари у кількості, що не підлягає оподаткуванню.

Здебільшого транспортні засоби, які переміщують предмети для комерційного призначення, вміщують 8–9 фізичних осіб, які надають до митного оформлення фактури, заповнені від руки, товар перевозиться в мішках і зв'язаних тюках. Пасажирів та сам водій не орієнтуються в кількості товару та вартості. З великою імовірністю можна констатувати, що зазначена кількість товару не може бути призначена для особистого некомерційного використання, зважаючи на великий обсяг. Відтак, з огляду на мету переміщення ці товари підлягають обов'язковому декларуванню та потребують сплати митних платежів. Водночас припущення з боку посадових осіб органів доходів і зборів щодо справжньої мети переміщення споріднених дрібних партій товарів групою громадян не має свого нормативного обґрунтування. Як наслідок, органи доходів і зборів не мають реальних способів адміністративного впливу на таких фізичних осіб.

Одним зі способів захисту економічної безпеки є використання заходів адміністративного впливу на фізичних осіб, які перетинають митний кордон і переміщують товари не для особистих потреб. Наприклад, оформлення картки відмови в прийнятті митної декларації, випуску чи пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення за формою, визначеною наказом Мінфіну від 30.05.2012 р. № 631 “Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа” [9]. У картці відмови зазначаються причини відмови, наводяться вичерпні роз'яснення вимог, виконання яких забезпечує можливість випуску чи пропуску товарів. Причиною відмови у пропуску товарів є аргумент, що товари переміщуються не для особистих, сімейних та інших потреб, а з метою одержання прибутку.

Як свідчить практика, застосування такого способу, як оформлення картки відмови неефективне у переміщенні комерційних партій. Розглянемо один з таких прикладів. У постанові Волинського окружного адміністративного суду від 18.11.2016 р. № 803/1565/16 засвідчено факт протиправного оформлення картки відмови у прийнятті митної декларації, митному оформленні випуску чи пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення і задоволено позовні вимоги громадянина. Посадові особи органу доходів і зборів під час оформлення картки відмови аргументували свою позицію тим фактом, що водій і 8 пасажирів одноразово переміщували 2200 шт. шарпеток, 1680 шт. жіночої білизни, 764 шт. легінсів тощо. Крім того, як випливало з їхніх особистих документів, вони 26 разів протягом 3 місяців перетинали кордон, що підтверджується зафіксованими фактами перетину державного кордону. Суд не прийняв до уваги ці аргументи й зазначив, що приписи ст. 374 МК України вони не порушили, оскільки ввозили товар у межах неоподаткованої норми, а отже, правових підстав для відмови пропуску не було [10].

Отже, на практиці працівники органів доходів і зборів не мають дійових механізмів впливу та контролю за переміщенням такого роду товарів фізичними особами через митний кордон України та не мають можливості встановити, чи відповідає дійсності заявлена мета переміщуваних особистих речей і товарів для особистого некомерційного використання.

На думку Л. М. Дорофєєвої, потрібно зменшити обсяг товарів, дозволених для ввезення громадянами без оподаткування, провести таке зниження у два етапи: спочатку уніфікувати зазначені норми із суміжними державами – 300 євро для автомобільного та інших пунктів пропуску, 430 євро – для авіаційних; надалі обмежити вартісний показник таких товарів у 175 євро [11, 119]. Однак, на нашу думку, дані пропозиції стосуються більшою мірою мешканців прикордонних регіонів і не враховують інтересів фізичних осіб, які нечасто перетинають митний кордон (як правило, з метою відпочинку та відряджень). Вважаємо за необхідне взяти до уваги наукові, практичні аспекти даного питання, положення законодавства України, які регулюють переміщення фізичними особами предметів через митний кордон України, та розробити можливі адміністративні механізми впливу та контролю за регулюванням таких суспільних відносин з метою запобігання та мінімізації зловживань з боку фізичних осіб. Крім того, доцільно було б не зменшувати вартісні та вагові критерії, а обмежити кількість можливих перетинів кордону з такими товарами та уникнути однотипності ввезених товарів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, аналіз чинного законодавства та практики його реалізації засвідчує необхідність запровадження дійового механізму впливу та контролю за переміщенням предметів фізичними особами через митний кордон України у комерційних цілях за такими напрямками.

По-перше, вдосконалення чинного законодавства. Доцільно визначити критерії, які можуть свідчити про переміщення фізичними особами предметів через митний кордон України з комерційною метою, зокрема: переміщення фізичною особою на митну територію України товарів одного найменування згідно з УКТ ЗЕД,

як правило, більше ніж один раз протягом місяця; переміщення предметів фізичними особами, які прямують в одному транспортному засобі за ідентичними документами, що підтверджують їхню вартість (касові або товарні чеки, ярлики, інші документи роздрібної торгівлі, які містять відомості щодо вартості таких товарів), та з однаковими кількісними характеристиками; переміщення фізичною особою предметів, які належать до різних товарних позицій згідно з УКТ ЗЕД, як правило, 15 разів протягом місяця; переміщення товарів у кількості, необґрунтованій для їхнього використання для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності.

Вважаємо, щодо таких предметів необхідно застосовувати положення ч. 2 ст. 374 МК України, тобто такі предмети підлягають письмовому декларуванню в порядку, встановленому для громадян, та оподатковуються ввізним митом за ставкою 10 відсотків і податком на додану вартість за ставкою, встановленою Податковим кодексом України.

Також пропонуємо внести зміни до ст. 369 МК України та доповнити її ч. 3 і викласти в такій редакції: “У випадку переміщення (пересилання) товарів через митний кордон України під виглядом особистих речей, які не відповідають меті перебування громадянина за кордоном, переміщення таких товарів здійснюється в порядку, визначеному главою 54 та 55 цього Кодексу” [12].

По-друге, вдосконалення механізму взаємодії. Вдосконалити процес взаємодії органів доходів і зборів з органами охорони державного кордону в процесі здійснення контрольно-аналітичних функцій. Надати посадовим особам органів доходів і зборів, які здійснюють митні формальності на кордоні, в розділі ЄАІС Державної фіскальної служби України доступ до Інтегрованої інформаційно-телекомунікаційної системи “Управління ризиками” ДПСУ. Це дасть змогу аналізувати кількість переміщень через державний кордон не тільки водієм транспортного засобу, а кожною фізичною особою. Крім того, це дозволить застосовувати управління ризиками та вносити інформацію у модуль “Журнал пункту пропуску” АСМО “Інспектор” про предмети, що переміщуються в межах неоподаткованої норми. У працівника органу доходів і зборів під час переміщення предметів буде наявна інформація про товари, які ввозилися раніше кожною фізичною особою, що унеможливить повторне ввезення однотипного товару.

Реалізація вищезазначених напрямів, на нашу думку, має забезпечити державні інтереси, мінімізує ухилення від сплати митних платежів громадянами, знизить зловживання з боку посадових осіб органів доходів і зборів та позитивно вплине на поповнення бюджету країни.

Проблеми, порушені в цій статті, потребують подальшого наукового дослідження та обґрунтування.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 44–45, № 46–47, № 48. – Ст. 552.

2. Про окремі аспекти обстановки на державному кордоні [Електронний ресурс] : аналітична довідка ДПСУ. – Режим доступу : <http://dpsu.gov.ua/ua/zviti/23>

3. Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf

4. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху : затверджено Постановою КМУ № 139 від 25.02.2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 53. – Ст. 1860.

5. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про місцевий прикордонний рух : затверджено Постановою КМ України № 164 від 31.03.2015 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – № 41. – Ст. 1241.

6. Border traffic and movement of goods and services at the European Union's external border on the territory of Poland in 2013 [Електронний ресурс] / Central Statistical Office, Statistical Office in Rzeszow. – Warszawa–Rzeszow, 2014. – Режим доступу : <http://rzeszow.stat.gov.pl/en/publications/border-areas/border-traffic-and-movement-of-goods-and-services-atthe-european-unions-external-border-on-the-territory-of-poland-in-2013,2,5.html>

7. Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 2.

8. Науково-практичний коментар до МК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://afu.minfin.gov.ua/getfile.php?page_id=452&num=8

9. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа [Електронний ресурс] : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 631. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12>

10. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>

11. Дорофєєва Л. М. Аналіз пільг в оподаткуванні товарів, що переміщуються через митний кордон громадянами / Л. М. Дорофєєва // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: “Право”. – 2015. – № 35. – С. 117–119.

12. Хараїн І. І. Проблемні аспекти переміщення особистих речей громадянами на митну територію України / І. І. Хараїн // Актуальні проблеми розвитку права і держави в умовах міжнародних інтеграційних процесів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 листопада 2016 р.). – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2016. – С. 69–71.